

STRESZCZENIE

Przedmiotem niniejszej dysertacji było zbadanie charakterystycznych cech obrazu Innego, konstruowanego przez uczniów kończących pierwszy etap edukacji. W pracy przyjęto, iż Inny to jednostka odmienna kulturowo. Wspomnianą odmienność należy rozumieć jako odrębną narodowość, język, zwyczaje oraz tradycje stanowiące istotne komponenty kodu kulturowego. Struktura rozprawy doktorskiej obejmuje dwie części, teoretyczną oraz empiryczną. W rozdziale pierwszym części teoretycznej przedstawiono m.in. krótki przegląd kluczowych pojęć, takich jak Inny, Obcy oraz Swoj, a także wybranych kategorii obcości, jak i inności w naukach społecznych, tj. filozofii, psychologii, socjologii oraz pedagogiki. Przeanalizowano takie pojęcia, jak tolerancja oraz akceptacja, które ściśle związane są ze stosunkiem do inności. Ponadto podjęto również rozważania dotyczące stereotypów i uprzedzeń. Analiza ta miała na celu próbę doprecyzowania pojęć w kontekście postrzegania odmienności. W części teoretycznej omówiono także problematykę Innego i Obcego jako uczestników szkolnego folkloru. Rozpatrywanymi podmiotami wspomnianego folkloru szkoły były osoby z niepełnosprawnością oraz osoby odmienne kulturowo. Rozważania te ukazują silną potrzebę dokonania zmian w funkcjonowaniu szkoły, aby stała się miejscem integracji a nie dyskryminacji. W pracy przedstawiono także czynniki warunkujące kształtowanie się postaw wobec Innych, szczególnie w odniesieniu do przestrzeni szkolnej. Autorka wskazała na istotną rolę środowiska rodzinnego, szkolnego, społecznego oraz mass mediów w zakresie postrzegania Innego. Podjęto także refleksję nad wyzwaniem oraz problemami związanymi z ruchem migracyjnym w kontekście procesu integracji i edukacji uczniów cudzoziemskich w polskiej szkole. Na podstawie analizy danych zastanych ukazano również stosunek dzieci i młodzieży do odmienności kulturowej. Rozdział drugi części teoretycznej został poświęcony zagadnieniu zróżnicowania kulturowego w Polsce oraz czynnikom historycznym, które wpłynęły na jego kształt, a także analizie danych dotyczących migracji w Polsce na przestrzeni lat 2011–2021 i stosunkowi Polaków do migrantów w kontekście wybranych badań. Z kolei część empiryczna pracy doktorskiej prezentuje metodologię badań własnych, zrealizowanych w warszawskich szkołach podstawowych (publicznych) w roku 2021 oraz przedstawia wyniki badania ilościowego oraz jakościowego przeprowadzonego wśród trzecioklasistów. Do zrealizowania określonych celów w ramach badań jakościowych oraz ilościowych wykorzystano następujące metody badawcze: wywiad zbiorowy (nieustrukturyzowany) uzupełniony o metodę wizualizacji, przeprowadzony wśród trzecioklasistów (pogłębiony egzemplifikacją wytworów uczniów – autorskiego obrazu Innego), sondaż badający dystans

społeczny wobec wybranych narodowości oraz grup etnicznych, wykorzystujący kwestionariusz ankiety oparty na skali dystansu społecznego Bogardusa oraz analizę treści (materiałów w postaci rysunków oraz pisemnych notatek rejestrujących informacje uzyskane na podstawie wywiadu).

Wyniki badań wykazały m.in., że dziewczynki uzyskały istotnie statystycznie wyższy procent wskaźnika pozytywnego podejścia do Innego w porównaniu do chłopców. Najbardziej pozytywny stosunek badanych zauważalny jest względem Hiszpanów oraz Ukraińców, najmniejszy zaś wobec Romów i Żydów. Ponadto istotnie statystycznie większa część badanych dzieci stwierdziła, że mogłaby mieszkać w swoim mieście z osobami poszczególnych narodowości. Jedyny wyjątek stanowią Żydzi, wobec których badani uczniowie wyrazili rozbieżne zdania. Badanie wykazało także, że uczniowie charakteryzują osobę z innego kraju w sposób spolaryzowany, a dorośli mają duży wpływ na kształtowanie postaw wobec Innego. Niniejsza praca doktorska stanowi wkład m.in. w dyskusję na temat postrzegania odmienności kulturowej przez dzieci oraz podkreśla znaczenie roli nauczyciela w przygotowaniu uczniów do życia w wielokulturowym świecie.

Słowa kluczowe: obraz Innego, różnorodność kulturowa, młodszy wiek szkolny, postawy wobec odmienności kulturowej, migracje

Sandra Kwaśniewska-Panata